

VERES LÁSZLÓ: ÜVEGMŰVESSÉGÜNK A XVI–XIX. SZÁZADBAN

SZERK.: VIGA GYULA. HERMAN OTTÓ MÚZEUM, MISKOLC, 2006. 261 o.

Veres László üvegmonográfiája egy kutatói pálya csúcspontja, a színházi életből vett kifejezéssel „jutalomjátéka”, amely a témában megjelent eddigi könyvei (*Észak-magyarországi üveghuták. Miskolc, 1979; A Bükk hegység üveghutái. Miskolc, 1979; Magyarország 17–19. századi parasztüvegei. Debrecen, 1977*), tanulmányai, kiállításai tudományos eredményeit foglalja össze. Az A/4 formátumú, másfélszáznál több színes fotót tartalmazó elegáns könyv ugyanakkor betölti a szép könyvek iránti reprezentációs igényt is (a témához illő „műves” technikai szerkesztés és könyvtervezés Bíró Edit és Fekete Róbert munkája), hiszen lassan nálunk is divat az albumokat nemcsak könyvespolcokon, hanem a lakások központi helyét elfoglaló kisasztalokon, szem előtt és kéz ügyébe esve tárolni, gondoljunk csak az angol kifejezésre: *tea-table book*. A reprezentációs jelleg és bizonyos esztétikai megfontolások érhetően abban is, hogy a szerző a tekintélyes bibliográfia alapján készült könyv szövegének hivatkozásait a fejezetek utáni végjegyzetekben közli, ezzel a tudományos cél sem csorbul, a munka azonban a nagyközönség, a tudományos publikumnál szélesebb érdeklődői réteg számára is „fogyaszthatóbbá” válik, mintha lábjegyzeteket közölné. A monográfia kiadója, a miskolci Herman Ottó Múzeum ezzel a publikációval is egyszerre fordul kiállításai két nagy célcsoportjához, a tudományos kutatókhoz és a művelt látogatókhoz.

A könyv a modern gyáripár megjelenése előtti kézműves és manufaktúris üvegyártás magyarországi történetével foglalkozik, s a szerzőnek egyformán fontos a „művesség” és a mű, vagyis a különféle üzemszervezetben (*officina*, üvegmanufaktúra, üvegcsúr, huta) folytatott gyártás, illetve terméke, az üvegtárgy. A szerző ipartörténeti (többször technika- és technológiatörténeti) és iparművészet-történeti munkájában a témát korszakok, illetve régiók szerint tárgyalja, a legfontosabb, saját kutatásait is jórészt figyelembe vevő fejezetei a XVIII–XIX. századi üvegmanufaktúrák történetét dolgozza fel. Az üvegyártásban meghatározó a természetföldrajzi adottság, hiszen az alapanyagok, főként pedig a gyártáshoz szükséges energiát szolgáltató erdőségek a hegyvidéki környezetet feltételezik, így a magyarországi újkori üvegművesség régiói – Észak-Magyarország, Kelet-Magyarország (főként a Partium néven ismert Erdélyhez tartozó Részek), Erdély, Dunántúl és Délvidék – az alföldi vidékek szélén vagy hegységekben működtek, ráadásul még itt is vándoroltak, hiszen a hamuzsírra és faszénre átalakult erdők pusztulásával újabb erdős helyre kellett az üzemet telepíteni. A könyvnek a régiók ipartörténetére vonatkozó fejezeteit a regionális gazdaság- és társadalomtörténet művelői figyelmét sem kerülhetik el.

A kézműipar története és az iparművészet-történet speciális jellegét, jelesül az időközben műgyűjtemények féltett kincsévé, műtárggyá avanszált termékek vizsgálatát a szerző az üvegedényekről és egyéb termékekről készült színes fényképekkel illusztrálja. A fotók is igazolják, hogy mennyire színesek voltak a parasztüvegeknek is nevezett – egyszerű, festetlen, csiszolatlan – háztartási és használati tárgyak, teljesen átlátszó, „üvegszínű” talán nincs is közöttük. A 171–172. oldalon közölt fénykép-sorozat viszont nemcsak a színek skáláját, hanem a formák hihetetlen gazdagságát is reprezentálja, a fényképeken – egy évszázad leforgása alatt készült poharakat látunk, amelyeket az ismeretlen „designerek”, akik tervezői és készítői is voltak alkotásuknak – a művészi érzék és formakészség legmagasabb fokán álmodtak meg és fűjták a képlékeny üvegmasszába. Egyébként éppen a szerző, Veres László munkássága emelte be a parasztüveget a tudományos vizsgálódás forrásai közé, kutatásai során számos, korábban leginkább csak inventáriumokból ismert, de igazán soha nem azonosított üvegtárgy öltött alakot, igazolva, hogy az anyagi kultúra és az írásos kútfők összetartoznak. A könyv fotói (nagy részük Kulcsár Géza felvétele) méltók a munka tudományos színvonalához, illetve önmagukban is esztétikai élményt nyújtanak, csak néha hagy kívánnivalót a tárgyak megvilágítása (a 183. oldalon közölt kék szelű tányérnál nem lehet tudni, hol kezdődik a tárgy és hol az árnyéka; illetve egy 1848-ból származó emlék pohár felirata szinte olvashatatlan a 221. oldalon,

pedig az emléktárgyaknál az „adresszált” is fontos, különösen egy Tábori emléknél, amellyel feltehetően egy honvéd emlékezett meg kedveséről). Egyébként a fényképezett tárgyak az ún. öblösüveg-gyártás termékei, a huták fő profiljába azonban a síküveg-gyártás is beletartozott, igaz, az ajtó- és ablaküvegek jó része elpusztult az idők folyamán. Teljességgel hiányzik a XIX. századi üvegyárakról készült archív fényképek lelőhelyének megnevezése (188.; 192.; 194. o.).

A monográfia magas színvonalú képanyaga nélkülözi a képjegyzéket, igaz, a képaláírásokban szerepel a múzeum vagy gyűjtemény megnevezése, a tárgyaknak is van ugyanis „nacionáléja”, amelyet a gyűjteményi nyilvántartás őriz. Bár a könyv reprezentációs jellege nem igényli a tudományos igényű tárgyleírásokat, a műtárgyaknak legalább a méretét közölni kellett volna, hiszen a fotókon egyformán nagy (vagy kicsi) a 7–8 cm-es ún. porciós üveg, amelyből a pálinkát mérték és itták, illetve a többszörös méretű butella, amelyben tárolták.

A reprezentatív kötet a műgyűjtés, muzeológia regionális vonatkozásaiban is a reveláció erejével hat, hiszen feltárja és tudományos vizsgálat tárgyává teszi az északkelet-magyarországi régió jelentős üvegyűjteményeit: a Herman Ottó Múzeum Történeti Gyűjteményének huta-termékeit, a Magyar Nemzeti Múzeum sárospataki Rákóczi Múzeumának műtárgyait, illetve az országos viszonylatban is jelentős magángyűjteményt, a Sárospatakról származó miskolci műgyűjtő, dr. Újszászy László üvegkollekcióját. Ezeket egészíti ki a debreceni Déri Múzeum üvegyűjteménye. Nem lehet véletlen, hogy az üvegyártás hagyományos régiói, Borsod és Zemplén a műgyűjtésben is az élre törtek, így Debrecent is méltán tekinthetjük a partiumi és erdélyi üvegművesség emlékei egyik leggazdagabb tárházának. Az országos múzeumok többségükben főúri és tehetős polgári használatból származó, az irodalomból jobbra már ismert műtárgyai jórészt csak a XVI–XVII. századi üvegtörténetről szóló fejezeteket illusztrálják. Itt jegyezzük meg, hogy olyan ismert műtárgynál, mint a Magyar Nemzeti Múzeum 1666-ban készült Holló Zsigmond-palackja, a latin feliratot nem elég – ráadásul hibásan – közölni és lefordítani, érdemes az epigráfia szabályai szerint kiegészíteni, ill. a hibás részeket kijavítani, mert a vésnökök is téveszthettek a latinban (GENEROSus DOMINUS SIGISMUNDUS HOLLO DE KROMPACH SACRATissiMAe CAESAReae REGiAE QUE ALATTIS=MAiesTaTIS AULAE FAMILIARIS AC PROVINCIarUM * PARCIUM REGNI HUNGARIAE SUPERIORum GENERALIS PERCEPTOR NEC NON SUPREMUS POSTARum MAGISTER EPPERIESIENSIS / Nemzetes Holló Zsigmond a legszentebb császári és királyi felség udvari familiárisa és Magyarország Felső Rézsei tartományainak általános adószedője, eperjesi főpostamester), akkor ugyanis kiderül, tulajdonosa nem pénzügyi felügyelő, hanem főpostamester volt, ráadásul udvari familiáris.

Az üveg tömegtermékké válása időszakának, a XVIII–XIX. századi manufaktúra-korszaknak ún. parasztüvegeit már a regionális múzeumok és az említett magángyűjtemény „szolgáltatják” mind a monográfiának, mind az üvegművesség utóbbi évtizedben meglódult kutatásának. Veres László monográfiájának a szöveggel egyenértékű képanyaga igazolja, hogy ezek a gyűjtemények mint a parasztüvegek, illetve egyéb üvegtárgyak gyűjtői és őrzői nemzeti örökségünk részei.

Gyulai Éva